

Nous models i experiències a la Plana de Castelló

RAFAEL BENAVENT ADRIÁN President del Grup Ceràmic Kerabén i president del Consell Social i de la Fundació Universitat-Empresa de la Universitat Jaume I

Uns traços generals

La Plana té una extensió de 1.532 km², una mica menys de la quarta part de la província de Castelló, i un cens poc major de 450.000 habitants, tres quartes parts del total provincial; ací es troben Castelló de la Plana i cinc de les set localitats de la província majors de 10.000 habitants. La Plana deu aquest nom a la poca altura sobre el nivell del mar i a l'escàs relleu que caracteritzen la comarca, en contrast amb l'interior accidentat de la província,

que en fa la segona més muntanyosa d'Espanya. És una zona de gran desenvolupament econòmic i social, el qual s'associa als cítrics i a la ceràmica, i més recentment al turisme, tot i que té també altres pilars importants.

Ja abans de la crisi actual hi havia consciència a la comarca que calien mesures per a reorientar certes activitats, algunes de les quals ja s'havien posat en pràctica. La situació que es viu des de fa dos anys fa més acusada i urgent aquesta necessi-

tat. És a dir, més que no en nous models, convé pensar què cal fer per a millorar el model actual, mentre es reflexiona sobre el futur i es prepara el canvi. A la Plana, com a tot Espanya, cal promoure la formació de capital humà, impulsar les activitats d'R+D+I, revitalitzar el teixit econòmic, assegurar un entorn favorable a l'activitat empresarial, accentuar la internacionalització de les empreses i la promoció exterior dels productes, i millorar les infraestructures de comunicació i de suport a l'activitat econòmica, adaptant-

RAFAEL BENAVENT ADRIÁN

les a les noves circumstàncies i estenen-les a nous subsectors. Aquestes línies tracten de situacions i activitats que, a la importància que tenen en el conjunt estatal, sumen en el cas de la Plana alguna nota peculiar; per això no es refereixen, per exemple, a la construcció, la difícil situació de la qual no difereix a la nostra comarca de la de la resta d'Espanya.

Infraestructures de comunicació

La Plana necessita a curt termini millores de la xarxa de comunicació per carretera que donen fluïdesa al transport de passatgers i mercaderies, en benefici dels habitants, el turisme, el comerç i la indústria de la comarca. Aquestes millores es concreten a acabar l'autovia de la Mediterrània (anomenada A-7 o CV-10 en el tram de Castelló) mitjançant la

remodelació de l'N-340. L'A-7 i l'AP-7 (autopista de la Mediterrània) formen el tram espanyol de l'E15 de la xarxa europea, via de més de 3.600 quilòmetres que va des d'Algesires fins al nord d'Escòcia per França i Anglaterra.

La Plana necessita a curt termini millores de la xarxa de comunicació per carretera.

També és important acabar l'A-23 (autovia Mudèjar, de Sagunt a Somport), l'E07 de la xarxa europea, actualment en servei fins a Saragossa i en obres fins a la frontera francesa. Igualment millorarà la comunicació amb el Baix Aragó, Navarra, la Rioja i Burgos quan finalitzen, l'any 2017 o el 2018, les obres de l'A-68 (autovia de l'Ebre) i se'n faça —no n'hi ha data prevista— la connexió amb Vinaròs.

El Grau de Castelló concentra gran part de l'activitat en el tràfic de cru i productes petroquímics per a la refineria de BP Oil, o procedents d'aquesta, i de matèries primeres i productes acabats de la indústria ceràmica. L'accés ferroviari pel sud i les connexions amb l'autopista AP-7 i l'autovia CV-10 el confirmaran com a port natural a la Mediterrània per a mercaderies que es dirigeixen cap a Aragó, Castella-la Manxa i fins i tot Navarra, la Rioja i Euskadi, o bé que en provenien. El Pla estratègic 2009-2011 apunta a estendre'n el radi d'acció a l'Orient Mitjà i Extrem, la Mar Negra, Algèria, Mèxic i l'Argentina; vendre espai a la dàrsena sud per a sumar noves plantes a la que ja hi ha hui de biodièsel, possiblement la major del món, i a la de molta de clínquer, i buscar concessionaris de la nova terminal; i oferir una zona de suport logístic als usuaris del port.

El futur del ferrocarril passa per satisfer la necessitat urgent del corredor mediterrani, des d'Algesires fins a la frontera francesa. Hi circularan sense interferències els trens AVE de passatgers, per via d'amplada internacional, i els trens de mercaderies i serveis regionals, per amplada ibèrica. El tram València-Castelló de l'AVE pot estar acabat l'any 2012, però la continuació Castelló-Tarragona no es preveu que comence abans d'un encara llunyà 2020; quant a la via per a mercaderies, ha d'estar acabada el 2012 per compromís davant la Unió Europea.

L'aeroport de Castelló, a 24 quilòmetres de la capital, s'ha dissenyat per a l'operació d'avions dels vols continentals i domèstics. Se'n preveu l'obertura al trànsit enguany, amb un ritme inicial de funcionament d'uns cinc mil cinc-cents avions anuals, amb sis-cents mil passatgers.

Cítrics

El cultiu i el comerç de cítrics són, amb la indústria ceràmica, un puntal de la vida econòmica de la Plana amenaçat per anys de resultats econòmics magres o nuls i d'escasses perspectives de millora. La producció de mandarines i de taronges dolces, que durant la campanya 2009-2010 va arribar a les 467.000 i 94.000 tones respectivament, representa el 23,2 i el 10,51% del total espanyol. L'exportació de 2008 va sumar 600 milions d'euros. Cal no oblidar la bellesa incomparable dels paisatges de tarongerars, un patrimoni el valor del qual s'adverteix quan es perd amb l'abandó dels horts, sensible ja en algunes zones.

El cultiu està sotmés a requisits fitosanitaris i a la prohibició de certs plaguicides, amb estrictes controls que poden detectar residus

de parts per milió. Una mesura que demana el sector és que s'apliquen en el mercat comunitari aquests mateixos controls a la taronja de tercers països, establint així a *level playing field* (un terreny de joc igualitari).

Cal satisfer la necessitat urgent del corredor mediterrani, des d'Algesires fins a la frontera francesa.

S'està considerant el cultiu de taronges primerenques i de mandarines tardanes per a ampliar el temps de campanya, la qual cosa permetria satisfer una demanda que hui es cobreix amb importacions procedents de l'Àfrica o de Sud-amèrica. El registre de noves varietats en protegiria la producció, en prevenir-ne l'excés i assegurar-ne la qualitat.

La indústria ceràmica ha demostrat històricament capacitat per a superar les crisis, encara que la present té una intensitat inèdita.

La indústria ceràmica

La indústria espanyola de taulells i paviments ceràmics es concentra a la Plana, amb una extensió a l'Alcora i Lluçena, a la comarca veïna de l'Alcalatén. Des de la reconversió total del sector, després de l'arribada del gasoducte l'any 1980, la producció va experimentar un fort augment, impulsat per una demanda creixent tant interna com exterior. Des del 2000 fins al 2007 s'hi van fabricar al voltant de 600 milions de m²/any, només superats per la Xina, que en aquells mateixos anys va pujar de 2.000 a 3.200 milions.

En dos anys la situació ha patit un canvi considerable. Amb xifres provisionals del 2009, la producció ha caigut a 317 milions de m² (-46%), i per tant és menor que la del Brasil, la d'Itàlia i possiblement les de l'Índia i l'Iran; l'exportació ha baixat a 235 milions de m² i 1.660 milions d'euros (-29 i -28%), xifra que de tota manera només superen les de la Xina i Itàlia. La baixa de la producció comporta un efecte negatiu afegit: la infrautilització en la mateixa mesura dels 400 MW de potència de cogeneració del sector, a pesar de ser la producció tèrmica d'energia elèctrica menys contaminant i més eficient (al voltant d'un 90% de rendiment elèctric equivalent, enfront del 55/60 de les centrals de cicle combinat).

Òbviament, aquest canvi repercuteix en les activitats afins a la indústria del taulell, com són la mineria i el transport d'argiles, la construcció, el muntatge i manteniment

de béns d'equip, el transport de productes acabats i un bon nombre de serveis. Així, les vendes de les empreses productores de frites, esmalts i colors ceràmics —a l'avantguarda mundial per quantitat, qualitat i varietat— han caigut de 1.050 a 700 milions d'euros, una baixada del 30%. Aquesta baixada s'ha acusat encara més en el mercat domèstic, en què les vendes s'han reduït a la meitat. La caiguda del 45% de la producció de taulells ha provocat que en dos anys hagen perdut l'ocupació 7.471 treballadors (el 34,3% del total), mentre que altres 8.430 passen o han passat per una suspensió temporal. Es pot témer que el percentatge de desocupació augmente encara per a ajustar-se al de davallada de producció. Si a això se suma la pèrdua induïda de llocs de treball de les activitats afins, se supera la xifra de 10.000 llocs de treball perduts en dos anys en el clúster ceràmic.

La indústria ceràmica ha demostrat històricament capacitat per a superar les crisis, encara que la present té una intensitat, una extensió i unes característiques inèdites. No es pot preveure una recuperació dels nivells històrics de producció, i un objectiu a mitjà termini de 450 milions de m² no s'aconseguirà sense un esforç sever. No hi ha actualment cap avanç tecnològic que poguera sumar avantatges competitius a la indústria espanyola; avantatges que de tota manera serien transitoris, perquè estarien també a l'abast dels nostres competidors; tampoc no hi ha perspectives de recuperació a curt o mitjà termini de l'edificació a Espanya, i a l'estranger són dèbils. Per això la indústria ha d'adaptar-se a la nova situació.

Des de fa temps s'assenyala la concentració com una estratègia necessària, però l'experiència n'ha posat en relleu

les dificultats, tot i que la crisi ha impulsat alguna fusió. La mateixa cosa ha succeït amb els processos d'internacionalització, bé establint en altres països centres de distribució per a prestar un servei més pròxim i ràpid als clients, bé amb implantació industrial en aquells països on les condicions són favorables i els mercats local i pròxims tenen compradors potencials. No és aquest el cas de la indústria de frites i esmalts, que ha obert amb èxit plantes a l'estranger, i que fins i tot pot veure's impulsada a la deslocalització pel desmesurat pes de la compra de drets d'emissió de CO².

En el terreny productiu l'atenció es dirigeix a les innovacions d'equips i processos (tècniques d'emmotllament i cocció del vidre, nanotecnologia o electrodeposició) i al redisseny de productes per a augmentar-ne el valor afegit, guanyar nous espais

d'aplicació i reforçar la posició davant de materials competitius. L'estratègia és orientar-se a productes de la gamma alta, com ara peces de gruix i pes mínim per metre quadrat per al revestiment de parets interiors, que es pugen col·locar fins i tot damunt de revestiments preexistents, i també peces de gruix rebaixat per a ús exterior i paviments; als avantatges de col·locació que presenta aquesta mena de producte se suma l'estalvi de recursos i d'energia i l'abaratiment de l'emalatge, el transport i el moviment en obra. A més, l'estratègia mena a la fabricació de materials amb noves funcions (bactericides, fungicides, hidròfobs, autonetejables), amb propietats ecològiques (reducció catalítica dels òxids de nitrogen), amb incorporació d'elements de domòtica, i utilitzables en instal·lacions d'energia solar o per a millorar l'accessibilitat urbana de persones amb minusvalideses físiques.

La de Castelló és una de les poques províncies espanyoles en què es pot passar del mar a l'alta muntanya en uns pocs quilòmetres.

Turisme

La de Castelló és una de les poques províncies espanyoles en què es pot passar del mar a l'alta muntanya en uns pocs quilòmetres. El clàssic turisme de sol i platja pot triar, a la Plana, entre 60 quilòmetres de platges d'excel·lent qualitat que legitimen del nom turístic de Costa dels Tarongers; d'ençà d'aquestes tenen la bandera blava, com també el port esportiu d'Orpesa. Hi ha altres atrac-

tius a la Plana o a curta distància d'aquesta, poc coneguts o explotats: paratges naturals, superbs tarongerars, espais protegits, localitats amb un patrimoni històric i cultural notable o una variada gastronomia. La Plana ofereix, a més, l'oportunitat de practicar esports nàutics o senderisme, i de jugar en tres camps de golf.

A pesar de tot això, el desenvolupament de l'activitat turística de la Costa dels Tarongers ha sigut més lent que en altres fragments del litoral mediterrani per la deficiència de les comunicacions, i la millora d'aquestes permetrà recuperar aquest relatiu retard. Actualment, el 82% del nostre turisme és d'origen espanyol; l'aeroport obrirà Castelló a visitants procedents de mercats tan importants com

són el Regne Unit, Alemanya, França i els països del centre i el nord europeus, alhora que permetrà equilibrar la demanda turística estatal i estrangera i, amb això, donar estabilitat al sector.

La posada en servei de l'AVE acostarà Madrid a la Costa dels Tarongers, i la terminació de les autovies Mudèjar i de l'Ebre atraurà turisme d'Aragó i el nord d'Espanya. Accelerar totes aquestes obres és, doncs, decisiu per al turisme de la zona.

L'UJI ha adquirit, en menys de vint anys d'existència, un pes important en el desenvolupament socioeconòmic de la província

La Universitat Jaume I (UJI)

L'UJI ha adquirit, en menys de vint anys d'existència, un pes important en el desenvolupament socioeconòmic de la província i serà un factor decisiu en el futur i, per tant, en el de la Plana, tant en l'aspecte docent com en l'investigador. Està estructurada en les facultats de Ciències Humanes i Socials i de Ciències Jurídiques i Econòmiques, i l'Escola Superior de Tecnologia i Ciències Experimentals. Té uns 13.000 estudiants, repartits en parts semblants entre els tres centres, i amb un estable 25% procedent d'altres províncies i de l'estranger.

Des de l'any 2000 s'hi ha implantat un sistema de planificació estratègica els fruits del qual han sigut distingits amb l'exclusiu Segell d'Excel·lència Europea 500+. El

pròxim curs oferirà prop de quaranta màsters i trenta títols de grau adequats a la Declaració de Bolonya, que succeeixen diplomatures i llicenciatures de merescut prestigi. En un futur immediat, els graus de medicina i infermeria satisfaran una necessitat llargament sentida a Castelló.

En l'àmbit de l'UJI es troben l'Institut de Tecnologia Ceràmica (ITC), que va nàixer el 1969 com a resposta a les necessitats de les indústries del clúster ceràmic, i que ha articulat un sistema de cooperació universitat-empresa que ha sigut, junt amb la gran labor dels llicenciats en enginyeria química de la UJI, el fulcre del desenvolupament de la nostra indústria ceràmica, en liderar els processos d'innovació tecnològica i de disseny. Actualment treballa en un projecte de desenvolupament d'un nou procés i producte per a la

indústria del taulell, amb una reducció de costos que potencie la competitivitat del sector.

El parc científic, tecnològic i empresarial de la Universitat Jaume I de Castelló (Espaitec) es defineix com un node de connexió de les empreses amb el sistema global d'innovació (SGI; extensió del sistema nacional d'innovació (SNI) integrat pels diversos agents generadors de coneixement: grups d'R+D+I, centres tecnològics, microempreses...). L'activitat d'aquest parc es canalitza a través de les empreses derivades (*spin-off*) i emergents (*start-up*, *grow-up*) i dels projectes tractors instal·lats a Espaitec, o bé a través d'un enllaç virtual (e'Vi / e'Net) amb empreses de base tecnològica en qual-sevol ubicació, sempre que siguin d'alt valor afegit, amb capacitat de creixement i intenses en coneixement.